

STRĂDANIILE ȘCOLARE ROMÂNEȘTI PE TERITORIUL SĂLAJULUI ÎN PERIOADA 1849—1867

de
TEODOR PAVEL

Trecutul cultural al Sălajului, ținut din părțile vestice ale fostului Principat Transilvania, cu locuitori ce formează o masă compactă românească, s-a bucurat prea puțin de atenția istoricilor. Absența, din motive ce le vom vedea mai jos, a unor instituții culturale mai înalte explică această tăcere a cercetătorilor, chiar dacă nu o și justifică. Căci chiar și existența unor simple forme de manifestare culturală a populației rurale românești de aici, pe care exploatarea socială și oprimarea națională la care a fost supusă au împiedecat-o să-și realizeze integral potențele și aspirațiile sale spirituale, îndreptățesc efortul cercetătorului de azi de a le scoate la lumină.

Animați de acest gând și bazându-ne pe un material informativ relativ bogat încercăm în prezentul articol să relevăm strădaniile populare pe tărîm școlar și să conturăm cît mai clar tabloul învățămîntului românesc din Sălaj în acea etapă a evoluției sale în care i s-au pus bazele organizării pe principii moderne. În această privință, lucrările ce fac tangențiale referiri (vezi *Schița monografică a Sălagiului*, întocmită de D. Stoica și Ioan P. Lazăr, Șimleu, 1908, cap. III, *Școala* p. 33—82) sau încearcă să schițeze istoricul învățămîntului sălăjean (Ioan Ardeleanu, *Istoria învățămîntului românesc din Sălaj*, Zalău, 1936, p. 19—33), utile sub raport informativ, rămîn tributare unor interpretări ce nu mai corespund exigențelor științifice de azi.

Progresele societății transilvănene în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și în secolul al XIX-lea pe calea capitalismului au impus, între altele, o dezvoltare corespunzătoare a învățămîntului. Dar, decenii în șir, învățămîntul se rezumă la ceea ce se realizase în epoca iozefinismului habsburgic, cînd prin „Ratio Educationis“ (1777) și alte acte școlare emise de Curtea din Viena s-a încercat o organizare sistematică. Mai mult, în prima jumătate a secolului al XIX-lea unele din școlile populare existente pînă aici dispar, iar autoritățile nobiliare locale manifestă un dezinteres constant și deliberat față de chestiunea instruirii copiilor de iobagi. În interesul perpetuării exploatarei

țărănimii române, nobil' mea ridică obstacole în fața comunelor, pentru că „Domnului (de pământ) i-a fost mai de lipsă de iobagi decât de cărturari“, cum afirmă un corespondent din Sălaj într-un articol retrospectiv publicat în ziarul „Concordia“, în septembrie 1865¹.

Revoluția burghezo-democratică de la 1848—1849, ce l-a dezrobit pe iobag, a sintetizat în programul său și acele revendicări ale maselor țărănești recent eliberate a căror aplicare să le descătușeze pe planul vieții spirituale. La Blaj, în 3/15 mai 1848, zecile de mii de oameni între care se aflau și reprezentanți ai populației din Sălaj, au formulat lapidar această aspirație pe tărîm școlar în articolul 13 din program: „Națiunea română cere înființarea școalelor române pe la toate satele și orașele, a gimnasiilor române, a institutelor militare și tehnice și a seminariilor preoțești, precum și a unei universități române dotate din Casa Statului în proporțiunea poporului contribuent...“ cu respectarea libertății de a învăța și a autonomiei învățămîntului național². Înăbușirea revoluției și reintroducerea absolutismului habsburgic, cu tot ce i-a fost caracteristic: centralizare excesivă, întărirea aparatului birocratico-polițienesc, germanizare, sporirea rolului bisericii catolice, nu a putut constitui un cadru propice dezvoltării învățămîntului transilvănean cu conținut democrat și în formă națională.

Cu toate acestea, deceniul 1848—1859 și, apoi, anii pînă la încheierea compromisului dualist au reprezentat o etapă importantă în reorganizarea pe baze moderne și în lărgirea sferei de cuprindere a instituțiilor școlare.

În fața nenumăratelor obstacole impuse de politica școlară a regimului neoabsolutist și de autoritățile nobiliare din comitate, voința populației române de a-și crea un învățămînt propriu va fi mai puternică. Școala era acum, în concepția celor mai luminați reprezentanți ai intelectualității românești, o armă nouă în afirmarea drepturilor politico-naționale și un mijloc de propășire, adică ceea ce afirmase Bărnuț, „o cetate nouă și puternică naționalității noastre“.

Un prim și important pas pe linia lărgirii rețelei școlare românești în Sălaj și a organizării sale pe baze mai noi l-a constituit *adunarea reprezentanților laici și clericali ai populației sălăjene*, ținută în ianuarie 1850, în forma unui *sinod*, la Șimleul Silvaniei. El este asemănător celui ținut la Sibiu, sub președenția lui Andrei Șaguna³, pentru restul Transilvaniei și al celui de la Arad⁴, fiecare avînd în centrul dezbaterilor problemele învățămîntului național românesc, în privința căruia au luat hotărîri cu consecințe meritorii pentru progresul școlilor noastre din monarhia habsburgică.

¹ B. De sub poalele codrului din Selagiu. 3/15 septembrie, în „Concordia“. V. (1865), nr. 73 p. 298.

² „Organu național“, nr. 2 din 19 mai 1848, p. 6.

³ I. Lupăș, *Mitropolitul Andrei Șaguna*, Sibiu, 1909, p. 96 și urm; Gh. Tulbure, *Andrei Șaguna*, Sibiu, 1938, p. 90—93.

⁴ Bibl. Acad. R.S.R., mss. rom. 1058, filele 168—173, *Proiecturile Deputațiunei prin Sinodul Diecezei Române gr. n. u. Arădane*.

Pornind de la concesia smulșă Împăratului în timpul revoluției, stipulată și în Constituția imperială din 4 martie 1849, prin care se recunoștea în principiu egala îndreptățire a națiunii române, reprezentanții Sălajului (9 clerici și 5 funcționari români ai cercului Crasna) întruniți la Șimleu își exprimă hotărârea de a acționa prin forțe proprii „pentru cultivarea și fericirea Națiunii noastre”. Li se părea de pe acum iluzoriu a se legăna în speranțele vreunui sprijin substanțial din partea Guberniului transilvan sau a Curții din Viena. Dar acționînd în ciuda mijloacelor materiale modeste impuse de „sărăcia națională”, românii din Sălaj voiau să dea Guberniului „semn de viață națională, semn că voim a ne civiliza și cultiva”, cum afirmă președintele întrunirii, Al. Sterca-Șuluțiu, vicarul Silvaniei, să determine astfel sprijinul material al autorităților locale și centrale.⁵

Hotărârile luate urmăreau să asigure cel puțin provizoriu, pînă le decretarea unei măsuri definitive din partea Guberniului transilvan pentru „ridicarea și organizarea tuturor școalelor triviale sau satești române în toată Provincia (Transilvania)”, modalitatea de a construi școli satești în Sălaj și a organiza învățămîntul popular românesc astfel „ca învățătura publică a poporului să nu stagneze și să nu pătimească”⁶. De comun acord, funcționarii publici români ai cercului Crasna și reprezentanții clerului din vicariatul gr. cat. al Silvaniei, se angajează să acționeze pentru ca în fiecare comună și sat să se edifice o clădire proprie pentru școală în mijlocul satului din fondurile și prin munca țăranilor, să se procure mobilier și cărțile școlare și să intervină la Guberniul Transilvaniei pentru tipărirea cărților necesare. Pentru a suplini lipsa de învățători calificați se dispune ca fiecare preot sau cărturar apt pentru așa ceva să fie obligat temporar a-i învăța pe copii în școală. Prin contribuția directă a satului și a părinților se va asigura plata dascălului (pămînt arător, produse și bani), de strîngerea și achitarea căreia răspund autoritățile politice comunale. Frecvența regulată a elevilor de școală se va realiza, chiar prin măsuri coercitive asupra părinților. Se urmărea o qvasi generalizare a învățămîntului elementar obligatoriu pentru băieți între 6—14 ani și pentru fete între 6—12 ani⁷.

Măsurile luate ulterior de Guberniul Transilvaniei sau de către autoritățile bisericești din Blaj și Gherla nu vor schimba în esență hotărârile luate în 1850 la Șimleul Silvaniei. Nici chiar „*Principiile pentru organizarea învățămîntului în Transilvania*”, publicate de guvernatorul militar și civil din Sibiu, Wohlgemuth⁸, dar elaborate de Ministerul Instrucțiunii și Cultelor de la Viena,

⁵ *Protocolul Sinodului vicarialicesc de la 1850 din Șimleu*, în Ion Ardeleanu sen., *Istoria învățămîntului românesc din Sălaj*, Zalău, 1936, Anexa B, p. 62; și în D. Stoica și I. P. Lazăr, *Schița monografică a Sălajului*, Șimleul Silvaniei, 1908, p. 78.

⁶ *Ibidem*, p. 62.

⁷ *Ibidem*, p. 64.

⁸ „*Foaia Legilor provinciale și a Guberniului*”, din 26 mai 1850, p. 67.

nu aduc vreun element deosebit. Astfel că hotărârile consfătuirii din ianuarie 1850 au rămas pentru Sălaj programul școlar românesc pentru întreaga perioadă de care ne ocupăm.

Îndeplinirea acestui program în deceniul care a urmat, chiar dacă nu a fost dusă pînă la capăt, a însemnat o activizare a vieții școlare românești, prin crearea unei rețele de școli satești în Sălaj, prin fixarea unui salariu anual pentru învățători, prin contractele încheiate între dascăli și comune, prin organizarea conducerii și controlului asupra acestor școli.

Dacă în întreaga perioadă a neoabsolutismului babsburgic și a regimului „liberal” școala este organizată, dirijată și controlată de doi factori: laici și bisericești, nu înseamnă că este vorba de un învățămînt tipic confesional, așa cum va fi în deceniile dualismului austro-ungar. Dimpotrivă, credem că este vorba mai degrabă de conjugarea eforturilor tuturor forțelor populației românești, laice sau bisericești, în vederea lărgirii cadrelor învățămîntului și a organizării sale pe baze moderne, pentru a servi ca armă de afirmare a națiunii române în sistemul politic al Transilvaniei.

De aceea, pe tărîmul școlii se întîlnesc fruntașii politici și masa populației din sate și comune, în acest domeniu se concentrează strădaniile colective ale poporului. Pretutindeni se ridică noi clădiri școlare, sînt renovate cele vechi, se procură mobilierul necesar desfășurării procesului de învățămînt, se încearcă procurarea de manuale și ustensile necesare elevilor, iau ființă grădini de pomărit etc. Chestiunea manualelor școlare și a învățătorilor s-a dovedit însă a fi cea mai dificilă. Înființarea pentru scurt timp a Preparandiei de la Nășăud și apoi cea de la Gherla au rezolvat într-o oarecare măsură lipsa de învățători. Un număr apreciabil de învățători din Sălaj sînt tineri ce au frecventat cîte o școală centrală de 3 clase sau 2—3 clase gimnaziale la „gimnaziile imperiale” din Zalău, Șimleul Silvaniei, Baia Mare și Satu Mare sau la liceul român din Beiuș. Puțini aveau 4 clase gimnaziale și cursurile preparandiei gr. cat. de la Gherla și Oradea. Dar slaba retribuție ce putea fi asigurată de comunele românești, ce trebuiau să facă față numeroaselor sarcini fiscale către stat și autoritățile locale și care erau lovite de modalitatea spoliatoare de înfăptuire a comasărilor urbariale, îngreuna activitatea a oamenilor școlii. Învățătorul trebuia să efectueze și alte munci pentru asigurarea existenței. Era de obicei cantor al bisericii din loc iar de primăvara pînă toamna era angrenat în muncile cîmpului. De asemenea, copii erau reținuți și ei la muncile de pe cîmp sau la păstorit. De aceea, anul școlar în sate era de cca 3—6 luni, iar rezultatele se reduceau la deprinderea scris-cititului, la calculul mintal și a cîntărilor bisericești chiar în școlile cele mai bine organizate. Introducerea ca discipline de învățămînt a istoriei naturale și a fizicii, istoriei și geografiei, a dexterităților, nu va schimba prea mult situația.

Ca urmare a eforturilor populației române din Sălaj de mai bine de un deceniu și jumătate, în 1865 existau 79 școli cu clădiri proprii, construite din bârne (doar 4 din piatră)^{8a}. În cca 80 comune însă nu existau de loc astfel de școli, iar în cele mai multe din ele nici nu frecventau decât 3—4 copii la școlile din satele vecine⁹. Deci în cca 50% din comunele românești ale Sălajului învățământul elementar era ca inexistent; cunoscând că frecvența copiilor la școală era sub 50% din totalul lor, e clar că doar un sfert din tineretul în vîrstă de 6—14 ani din comunele Sălajului era cuprins între 1849—1867 în școlile populare.^{9a} Măsurile repetate pentru ameliorarea frecvenței copiilor în școli, în special aceea publicată de către Guberniu în 11 mai 1857¹⁰ și republicată în anii ulteriori, precum și desele circulare ale episcopilor de Gherla, Ioan Alexi și Ioan Voncea, nu au schimbat prea mult starea de lucruri. Mai mult, epoca luptelor politico-naționale inaugurate de publicarea Diplomei din octombrie 1860 și a Patentei din februarie 1861, trec pe plan secundar preocupările autorităților politice și ale elementelor conducătoare ale populației române din Sălaj pentru afacerile școlare. Majoritatea fruntașilor politici români sălăjeni sînt absorbiți încă din noiembrie 1860 de lupta împotriva încercărilor nobilimii de a desprinde Sălajul de principatul transilvan și a-l anexa Ungariei¹¹, iar apoi pentru apărarea hotărîrilor Dietei de la Sibiu și a autonomiei Transilvaniei în cadrul Imperiului.

Astfel că, în anii 1860—1867, deși pe plan politic se experimentează un sistem constituțional quasi liberal, deci mai propice progresului școlar, școlile române din Sălaj sînt tot mai mult într-un regres evident. Articole din presa vremii, în care se trag semnale de alarmă în fața neglijării treburilor școlare, sînt elocvente în această privință. În general însă, anii 1849—1867 au însemnat o epocă de sesizabile progrese ale învățământului elementar românesc din localitățile Sălajului, ca de altfel pe întreg teritoriul Transilvaniei.

Deși populația română din Sălaj nu avea nici o altă instituție școlară mai înaltă, ar fi o gravă eroare restrîngerea istoriei învățământului românesc din Sălaj în perioada amintită doar la școlile satești. În primul rînd, se impune atenției *gimnaziul de 4 clase din Șimleul Silvaniei*, ridicat cu ani în urmă prin „donațiile particulare ale mai multor mecenaiți fără distincțiune de naționalitate —

^{8a} Cf. S. Polverejan, *Contribuții statistice privind școlile rdomânești din Ttransilvania în a doua jumătate a sec. al XIX-lea*, în „Cumidava” II, Brașov, 1968, p. 169 și nom., Anexa III; Cifrele de 120 școli date de I. Ardeleanu în *op. cit.* p. 24 este exagerată, vezi și tabelul nostru

⁹ I. Ardeleanu, *op. cit.*, p. 24.

^{9a} O situație mai bună pentru școlile române gr. catolice. Vezi tabelul anexat.

¹⁰ „Foaia legilor”, 11 mai 1857.

¹¹ „Gazeta Trans.” 1860, nr. 52, 15 nov., p. 217.

cu puteri unite¹², și la care cei mai mulți elevi erau români. Dintre ei, la terminare, majoritatea deveneau învățători în satele sălăjene¹³. Închiderea lui de către autoritățile habsburgice cu prilejul revoluției din 1848 a constituit o grea lovitură pentru populația din Sălaj. Autoritățile au încercat în 1854 să-l înlocuiască cu „2 școli latine“. Hotărîrea a stîrnit proteste în presa vremii¹⁴. O campanie de strîngere a fondurilor necesare redeschiderii gimnaziului din Șimleu este pornită de intelectualii din Sălaj prin sate¹⁵, iar în 1855 episcopul român din Gherla, Ioan Alexi, ia legătura cu episcopul catolic din Oradea pentru că prin colaborare româno-maghiară, „cu puteri unite, am putea înființa aici un gimnaziu mic comun“.

Redeschiderea gimnaziului de 4 clase din Șimleu, „după care fontană a științelor suspină mai mult de o sută cincizeci de mii de inimi“, s-a petrecut „spre mulțumirea Silvaniei“¹⁷ peste cîțiva ani, în baza noului sistem de organizare a învățămîntului secundar elaborat de ministrul Leo Thun, publicat pentru Transilvania la 1 ianuarie 1855¹⁸. Astfel că gimnaziul mic din Șimleu va funcționa, în 1863, cu 4 profesori și 70 elevi, din care 55 erau români iar 15 erau maghiari¹⁹, în 1864 cu 45 elevi (din care 31 români și 14 maghiari)²⁰ iar în 1865 erau 42 de elevi din care 24 români, 18 maghiari²¹. Servind mai mult necesitățile culturale ale populației române, ce forma imensa majoritate a Sălajului, autoritățile politice din Ungaria — sub administrația căreia fusese transferat în 1861 — nu contribuiau cu nimic pentru întreținerea gimnaziului din Șimleu. Nici nu exista aici vreun stipendist de stat, deși în toate celelalte gimnazii și licee erau cel puțin 2—3 astfel de stipendii anuale²². Astfel că, întreținut fiind de populația română și maghiară și servind necesităților lor culturale, gimnaziul mic din Șimleul Silvaniei satisfacea parțial dorinței de instruire a populației române și se încadra în rețeaua sa școlară.

¹² „Gazeta Transilvaniei, 1855, nr. 58, p. 221.

¹³ *Răsunet din Silvania*, 30 septembrie (1853), în „Gazeta Tr.“, 1853, nr. 82, 14 oct, p. 319.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibid.*, nr. 58, p. 221.

¹⁶ *Ibid*

¹⁷ „Gazeta Trans.“ 1853, nr. 82, p. 319.

¹⁸ *Verordnung von 1 januar 1855 bert. Ergänzungen zum Organisations — Entwurf für Ungarn, Serbische Woewodschaft, Temescher Banat und Siebenbürgen*, în *Normalien*, 1855, apud K. Frommelt, *Die Sprachenfrage im österreichischen unterrichtswesen 1848—1859*, Graz-Köln, 1968, p. 99.

¹⁹ *Statistische Jahrbuch der Oesterreichischen Monarchie für das Jahr 1863*, Wien, 1864, p. 352—353.

²⁰ *Ibid.* pe anul 1864, Viena, 1865, p. 342—343.

²¹ *Ibidem*, pentru anul 1865, Viena, 1867, p. 350—351.

²² *Ibidem*.

În istoria învățământului din Sălaj între 1849—1867 un loc aparte revin strădaniilor populare de ridicare a unui gimnaziu complet (liceu) sau proiectului elaborat de conferința românilor din această zonă, ținută la Băsești în toamna anului 1861, când s-a hotărât înființarea „unui gimnaziu român al Silvaniei”²³. S-a ales chiar și un comitet, s-a pornit acțiunea de strângere a fondurilor etc. Dar împrejurările politice vitrege ce s-au abătut asupra Sălajului odată cu deslășuirea sa de Principatul Transilvaniei au spulberat speranțele de acest gen²⁴. De acum românii sălăjeni își vor uni efortul cu teritoriile vecine, Satu Mare, Chioar, Maramureș în lupta pentru dobândirea cel puțin a unei catedre de limba română la fiecare din liceele catolice, inclusiv la gimnaziul mic din Șimleu²⁵. În fruntea acestei lupte era inspectorul școlilor române din Sălaj, Demetriu Coroianu, tatăl viitorului luptător memorialist^{25a}.

Aspirația general românească a celor din monarhie de a ridica pe seama națiunii române instituții superioare de învățământ va găsi de la început un ecou favorabil între românii din Sălaj. Încă din 1860, cei din Silvania se alătură celor din Chioar și Maramureș, care întruniți într-o conferință națională la Tg. Lăpuș înaintează un *memoriu către Împărat*, prin care revendicau, între altele, ca „pentru Transilvania să se înființeze sau rădăce o *Academie cu facultate juridică în mijlocul țării cu propunerea studiilor în limba română*”²⁶. Aceași conferință revendica dreptul de vot pentru învățători, indiferent că au sau nu avere, 2 consilieri școlari români pe lângă Guberniu, precum și acordarea din buget a unei sume de 200.000 fl. „pentru educația poporului din Transilvania” sub forma stipendiilor pentru elevi și studenți, care „să se împărțească după proporțiunea națională și religioasă”²⁷.

Privite în general toate aceste aspecte ale învățământului din Sălaj se poate conchide că perioada postrevoluționară pînă la încheierea compromisului dualist, a fost o etapă de rodnice strădanii ale maselor populare românești de afirmare pe tărîm școlar, în pofida unor obstacole ridicate de clasele dominante și de regimul politic de oprimare la care erau supuși românii din monarhia habsburgică.

²³ G. St. P., *Viața politică, starea bisericească și școlastică a românilor din comitatul Solnocului de mijloc în cei 4 ani din urmă*, în „Concordia”, V(1865), nr. 83, p. 339.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ P. Bran, *Limba română în Satu Mare*, în „Concordia”, IV (1864), nr. 25, din 7 aprilie, p. 99.

^{25a} Vezi Scrisoarea lui D. Coroianu către Episcopul gr. cat. din Gherla, 27 iunie 1866, în Arhiva Episcopiei ort. Cluj, fond Ep. gr. cat. Gherla, dos 1866, neinv.

²⁶ „Foaia pentru mînte inimă și literatură”, 1860, nr. 48 din 6 dec. p. 355.

²⁷ *Ibidem*.

T A B E L*
privind situația învățămîntului românesc din satele SĂLAJULUI, la 1859/1860

Nr. crt.	Localitatea	Populația nr. locuitorilor		Edificiu școlar	Învățător	Populația școlară		Obs.
		română	total			Copii de școală (6-12 ani)	Școlari	
0	1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Adalin	383	387	Nu este; instruirea în casă privată	George Colcer		57	au școli de repetiție (sau duminicale)
2.	Almaș	959	989	de lemn, reparat în 1858	învățător e preotul		90	
3.	Babeni	826	888	Nu este; se învață în casă privată	George Marușan			
4.	Aștileu de Sus	470	531	Nu este; se învață în casă privată	Rău Simion		60	
5.	Bădăcin	770	775	de lemn acoperit cu șindrilă, 1 încăpere; ridicat din cheltuielile poporului, în 1843.	Sofroniu Pap, învățător și cantor		46	
6.	Badon	415	418	Școala de lemn, acoperită cu paie, cu 1 încăpere, ridicată de popor în 1843.	David Ortelecan, învățător și cantor		36	cu grădină pentru pomicultură
7.	Babut	223	250	Nu este; se învață în casă privată	Dudaș Pantaleon		27	
8.	Babtia			Școală nouă, ridicată după 1850	Înv. inimos, fără studii,			
9.	Badoc	297	590	în casa cantorală	Simeon Perso, cantor și învățător		29	
10.	Borșa	1 238	1 467	Școala de piatră, nu prea încăpătoare	Vesar Gavril, învățător	170	74	
11.	Bicaz			Școala nouă, bună, 3 încăperi	Învățătorul recrutat la armată			
12.	Boiu Mare	878	897	Nu este; în casa învățătorului	Teodor Nechita, inv.	120	40	

13.	Briglez	375	379		Iosif Pap, cantor și învățător		30	
14.	Ciaca	617		de lemn	Constantin Pop, învățător	52		
15.	Chiueșd	900	952	de lemn, acoperit cu paie, ridicat de săteni în 1853, cu 1 încăpere	Florian Sabău, învățător primar			Școala de repetiție cu 40 tineri
16.	Cîmpulung	365	369	Nu este; instruirea copiilor în casa parohială	Constantin Cupșe, învățător și cantor		24	
17.	Codminiș	260		Școala de lemn	Ioan Hosu, învățător		33	
18.	Ciocmani	810	830	Clădire nouă, ridicată de săteni în 1858	Ioan Coruș, învățător		60	
19.	Cosniciu de Jos	481	502	Școala de lemn, în paragină	Michael Bruckental, învățător		42	
20.	Cosniciu de Sus	530	536	Scoală de lemn, în paragină	cantorul este și învățător		40	
21.	Cristelec	457	476	Clădire de lemn, ridicată în 1849	Joannes Bruckental, învățător		62	
22.	Cristolțul Mare	831	853	Clădire de lemn	George Pușcaș		56	
23.	Cristolțul Mic	332	347		Mihail Pap, cantor și învăț.		45	
24.	Curitău	562	585	Clădire de lemn, acoperită cu paie, cu 1 clasă, ridicată de popor în 1850	Iosif Pap, învățător	66	29	Școala de repetiție, 48 tineri
25.	Cațalu Magh.	379	794	Clădire de lemn, acoperită cu paie, 1 încăpere, ridicată de săteni în 1833 (împreună români și maghiari)	Georgiu Kiș, cant. și învăț.		36 45	români maghiari
26.	Cațalu Român	1 153	1 165	Clădire din țiglă nearsă, ridicată de săteni în 1846, acoperită cu paie, 1 încăpere			112	Șc. repet., 21 tineri
27.	Bocșa Română	926	935	Clădire de lemn, acoperită cu paie, ridicată de săteni în 1846	Învățător Petru Bărnețiu		78	
28.	Berșești			Clădire proprie	Învățătorul absolvent a 4 clase gimnaz., Baia Mare			
29.	Derșida Mică	652	663	Clădire de lemn ridicată în 1859—1863	Alexandru Chiorean, învăț.		38	Șc. repet., 16 tineri

*) Tabel întocmit pe baza rapoartelor inedite ale inspectorilor școlari ai cercurilor Ciocmani, Giula, Ipp, Periceș și Surduc înaintate Episcopiei gr. cat. Gherla. Vezi Arhiva Episcopiei Ortodoxe Cluj, fond Episcopia gr. cat. Gherla, dosarele pe anii 1859 și 1860, neinventariate; Lipsesc din tabele școlile române subordonate Ep. din Sibiu. Numărul școlilor ortodoxe era de 28 în anul 1865.

0	1	2	3	4	5	6	7	8
30.	Doh	540	550	Clădire de lemn	Demetru Deac, cantor și învățător		40	Sătenii cer un învă. pregătit
31.	Drag	1000	1045	Clădirea școlii este ocupată de bar. Wesselényi Ferencz; Instruirea copiilor trebuie făcută în casă privată	Gheorghe Moroșan, învățător		80	
32.	Giula	477	546	Clădire în stare bună	Leon Rauf, învățător			
33.	Ghiortelec	874	914	Clădire din lemn ridicată de săteni în 1853, cu 1 încăpere	Gabriel Miclea, cantor și învățător		92	
34.	Goroslău Mic		607	Se folosește casa parohială	Alexiu Podaru, cantor și învățător		20	Există și o școală maghiară, cu 49 elevi
35.	Hidveg (Românași)	742	807	Clădirea de lemn ridicată în 1858	Vasile Martin, învățător		70	
36.	Fodora	448	568	Nu este; în casă privată	Ioan Colceriu, învățător		50	
37.	Goroslăul Mare	500	526	Clădire de lemn	Abraham Popovici, cantor și dascăl		39	
38.	Lozna Mare	851	899	Există	Ioan Balint, învățător		112	
39.	Lozna Mică (Preluci)	471	496		Dominic Pop, preot și învățător		39	
40.	Lompirt	245	749	Se folosește casa parohială	Ioan Pap, cantor și învățător		21	
41.	Maladia	473	486	Clădire de lemn, în paragină	Ioan Sabău, cantor și învățător		46	
42.	Macicas	341	454	Clădire de piatră, stare bună	Haș Grigore, învățător		40	
43.	Marca	736	753	Clădire de lemn ridicată în 1852	George Andrei		80	
44.	Mesteacăn	715	736	Nu este; se folosește casa învățătorului	Vasile Hosu, învățător		66	
45.	Negreni	255	260		Vasile Sima, învățător		32	Școală de repetiție, 48 tineri
46.	Portiu	285	305	Clădire de lemn, în stare rea,	Ioan Balint, învățător		60	
47.	Purcăreț	474		Nu este; în casă privată	Alexandru Lazar, învățător		43	
48.	Pericei	825	1 663	Clădire nouă, spațioasă, din țiglă nearsă, acoperită cu paie, ridicată de săteni în 1856	Iacob Deleu, învă. și cantor		49	
				1 sală	Există și școală maghiară	86	(90)	

49.	Salamon	470			Ioan Colceriu	35	
50.	Surduc	545	612		cantor și învățător	40	
51.	Sarhigea	211	229	Școala de lemn se ridică în 1859	preot și învățător	20	
52.	Sasa	243	247	Nu este; în casa învățătorului.	Ioan Simion, învățător	27	
53.	Sanișod	613	624	Clădire de lemn acoperită cu paie ridicată de săteni în 1828, 1 sală	Petru Bărnuțiu, inv. provizoriu	67	
54.	Sighetul Silvaniei	295	318	Clădire lemn acoperită cu paie, foarte veche, în stare rea; fără mobilier.	Ioan Pap, cantor „azbuchier“	34	Școala slabă
55.	Șamșud	325	1 333	Nu este; în casa parohială	Nicolae Maroșan, învățător	29 (110)	
56.	Șumalu	677	707	Școală maghiară Clădire de lemn	cantor și învățător	60	
57.	Șinteu	564	611	Școală de piatră în constr.	Ladislau Bene, învățător		
58.	Șoimuș (Mic)	204		Nu este; în casa cantorală	cantor și învățător	21	
59.	Recea	640	898	Clădire de lemn acoperită cu paie, 1 încăpere, ridicată de popor în 1858	Vasile Pop, inv. provizoriu		
60.	Varșolț	310	925	Clădire lemn, acoperită cu paie, transformată în școală din casa parohială	Dumitru Gozman, cantor și învățător	24	Școală de repet., 10 tineri Șc. magh. 60 elevi
61.	Valașut	619	1 038	Clădire de lemn	Ioan Nemeș cantor și învățător	50	
62.	Satu Nou Român	605	635	Clădire de piatră	Nicolae Pap, învățător	50	
63.	Zalha	395	399	Clădire de lemn	Ștefan Mihali, învățător	43	
64.	Siciu			Clădire proprie, cu mobilier complet	Moise Panga, inv. absolut Prep. Orlat și Năsăud		

Total pe cercuri școlare:

1. Cercul Ipp: 11 școli, cu 610 elevi; (din 11 localit.), la o populație română de 7302 locuitori.
2. Cercul Giula: 13 școli, cu 507 elevi (din 13 localit.)
3. Cercul Pericea: 18 școli (din 18 localit.), cu 892 elevi, la o populație română de 10 792 locuitori.
4. Cercul Surduc: 11 școli, cu 517 elevi la o populație română de 7071 locuitori.
5. Cercul Ciocmani: 8 școli (din 27 localități), cu 322 elevi

ROMANIAN SCHOOL EFFORTS ON THE SĂLAJ TERRITORY IN THE PERIOD 1849—1867

Summary

The article points out the fact that through the efforts of the Romanian population from Sălaj territory, on the school field, important progresses have been made in the period of the Habsburg neoabsolutism and of the constitutional experiment. They were obtained in spite of the lack of support from the central and local political authorities which did not respect even the school legislation in force.

It is sketched a picture of the Romanian education from this western zone of the principality of Transylvania. In its biggest part it reduces to a primary education. Following the school program elaborated by, the clerical and laic representatives of the Romanians from Sălaj at the conference from Șimleul Silvaniei (1850), the communes and villages erected school buildings, took into service teachers and paid them with money and goods, procured text-books and writing materials, watched the attendance of school children etc.

The author establishes that in the period 1860—1865, a period of great political unrest, the problems of education fell on a secondary plan, remaining even in regress.

Aspiriong to a higher culture, the Romanians from Sălaj, together with those of the whole Transilvania, make efforts for the erection of a „Romanian gymnasium of Silvania“ and join the general movement for the setting up of a superior institution of education (a University or an Academy of Law) in Romanian. The author presents the national conference of the Romanians from Sălaj, Chioar and Maramureș (held in November 1860 in Tg. Lăpuș) and the memorial sent to the emperor Francisc Iosif, as well as the Romanian national conference of the Sălaj country, from 1861.

Their projects concerning the secondary and superior education remained unfulfilled. The Gymanium with 4 forms from Șimleu, set up by the Romanian and Hungarian population together, and attended especially by the Romanian pupils, was the only one and in the same time the highest school institution from this zone. Even this institution was forbidden from years.

The concert realizations are modest, but the big efforts made for an education in the Romanian language attest a strong aspiration of the popular masses and represent an important aspect of the national Romanian fight from this zone of Transylvania.